

ВИСТАВКА СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА DOCUMENTA – ТУРИСТИЧНИЙ МАГНІТ КАССЕЛЯ

Documenta – виставка сучасного мистецтва, що проходить щоп’ять років у Касселі, Німеччина (населення Касселя становить 200 тис. осіб, тобто є меншим від населення Житомира). Даний захід було вперше організовано у 1955 р. художником та куратором Арнольдом Бодє у рамках Федеральної виставки садівництва. На першій documenta були представлені художники, які помітно вплинули на сучасне мистецтво (П. Пікассо, В. Кандинський). Метою виставки було проголошено відновлення порушеної традиції авангардистських виставок у Німеччині, перерваної 1937 року нацистами.

Назва заходу – documenta – це вигадане слово. Термін мав продемонструвати, що кожна виставка є своєрідною документацією із сучасного мистецтва, недоступного для німецької публіки за часів нацизму. Висловлювалося припущення, що у створенні терміна певну роль відіграла форма латинського слова documentum, що можна сприйняти як docere («навчати») і mens («розум»). Кожна documenta має власну візуальну ідентичність, що відповідає друкарському стилю Баухауса і складається з малих букв.

Ініціатором першої documenta був німецький архітектор, художник і професор Арнольд Бодє. Спочатку запланована як другорядна подія, що супроводжує Федеральну виставку садівництва, documenta залучила 1955 року 130 тис. відвідувачів. Виставка приділяла мало уваги мистецтву, створеному після 1945 року; натомість Бодє хотів показати роботи напрямів, які нацистами були віднесені до «дегенеративного мистецтва», тобто фовізму, експресіонізму, кубізму, футуризму. Згодом акцент змістився на сучасне мистецтво. Спершу показ обмежувався роботами з Європи, але пізніше став охоплювати твори митців Америки, Азії та Африки. documenta IV стала першою виставкою, яка почала приносити прибуток. На ній виставлялися експонати напрямів поп-арт, мінімал-арт, кінетичне мистецтво. На documenta V (1972) яскраво представлені роботи мінімалізму й концептуального мистецтва, що стало поворотним моментом у визнанні цих стилів. На documenta VIII відбулося ще одне зрушення у сфері мистецтва – демонстрація відкритості щодо постмодерного дизайну. Певні ключові політичні дати широкомасштабних соціальних та культурних потрясінь у 1945, 1968, 1976 та 1977 рр. стали хронологічними маркерами documenta X. Documenta XI було організовано довкола таких тем, як міграція, урбанізація, постколоніальний досвід з використанням документальної фотографії, фільму, відео. Documenta XIII можна описати як «дуже феміністську, глобальну та мультимедійну»; вона включала роботи «померлих художників і окремі елементи стародавнього мистецтва».

Виставка	Дата	Куратор	Кількість митців	Кількість експонатів	Кількість відвідувачів
Documenta	1955	Арнольд Бодє	148	670	130 000
Documenta II	1959	Арнольд Бодє, Вернер Хафтман	392	1 770	134 000
Documenta III	1964	Арнольд Бодє, Вернер Хафтман	280	1 450	200 000
Documenta IV	1968	Рада Документи (24 особи)	150	1 000	220 000
Documenta V	1972	Харальд Зеemann	218	820	228 621
Documenta VI	1977	Манфред Шнекенбургер	622	2 700	343 410
Documenta VII	1982	Руді Фукс	182	1 000	378 691
Documenta VIII	1987	Манфред Шнекенбургер	150	600	474 417
Documenta IX	1992	Ян Хут	189	1 000	603 456
Documenta X	1997	Катрін Давид	120	700	628 776
Documenta XI	2002	Окві Енвезор	118	450	650 924
Documenta XII	2007	Роджер Бюргель	114	понад 500	754 301
Documenta XIII	2012	Каролін Христов-Бакарджів	187	–	Кассель: 90 000, Кабул: 25 000
Documenta XIV	2017	Адам Шимчик	267	–	Кассель: 850 000, Афіні: 330 000
Documenta XV	2022	Ruangrupa	1 500	1 700	738 000

Documenta проводиться у різних місцях у Касселі. З 1955 р. постійним місцем проведення виставки є Музей Фрідеріціанум. У 1992 р. було збудовано художній зал documenta-Halle для проведення documenta IX. На даний момент там розміщуються кілька виставок. Інші місця, що використовуються для documenta, це парк Карслау, Палац Вільгельмське, Нова Галерея та Культурний центр Шлахтхоф. У спробі розширити межі проведення виставки documenta XI проводилася на п’яти платформах: у Відні, Берліні, Нью-Делі, Сент-Люсії, Лагосі. Documenta XII займала п’ять місць, у т. ч. музей Фрідеріціанум, парк палацу Вільгельмське та «Ауе-павільйон», сконструйований французькою фірмою Lacaton et Vassal. Частина documenta XIII проводилася в Кабулі (Афганістан) і Банфі (Канада).

Ruangrupa є художнім керівництвом documenta XV, що було організовано 18 червня – 25 вересня 2022 р. у Касселі. Колектив художників із Джакарти в основу виставки поклав цінності та ідеї lumbung: колективність, спільний розподіл ресурсів. Ruangrupa зазначає: «Ми хочемо створити глобально орієнтовану, спільну та

міждисциплінарну мистецьку та культурну платформу, яка залишатиметься ефективною після закінчення 100 днів роботи documenta fifteen. Наш кураторський підхід прагне до іншої спільної моделі використання ресурсів – в економічному плані, а також щодо ідей, знань, програм та інновацій». Ruangrupa – це колектив, заснований у 2000 р. в Джакарті (Індонезія). Як некомерційна організація, ruangrupa просуває мистецькі ідеї в міському та культурному контекстах через залучення митців та інших дисциплін, таких як соціальні науки, політика, технології чи ЗМІ, щоб відкрити критичні роздуми та погляди на сучасні міські проблеми в Індонезії. Індонезійське слово «ruangrupa» у вільному перекладі означає «художній простір» або «просторова форма». Ruangrupa організовує громадські мистецькі проекти – виставки, фестивалі, майстерні, випускає книги, журнали, онлайн-публікації.

На площі у 25 000 м² понад 1 500 художників на 32 виставкових майданчиках запрошували відвідувачів зануритися в практику лумбунгу. За весь час відбулося понад 1 700 подій від артистів-учасників та запрошених акторів. Уїк-енд-відкриття разом із насиченою програмою Meydan, зосередженою впродовж трьох вихідних, відвідали загалом близько 38 000 людей.

За допомогою «євро сталого розвитку», включеного до квитка, зібрано 375 тис. євро пожертвувань для відновлення лісу Рейнхардсвальд біля Касселя й для покращення екологічної ситуації на Суматрі. Перероблені матеріали домінували в інфраструктурі та дизайні. Уперше в квиток включено проїзд у громадському транспорті. Documenta XV запропонувала т. зв. Soli-Ticket: купуючи його за звичайною ціною, відвідувачі дарували іншій особі безкоштовний доступ до виставки. Soli-Ticket придбано понад 3 500 разів. Керівний директор Александер Фаренгольц вважає таку кількість відвідувачів успіхом: «З огляду на антисемітські дебати цієї documenta було нелегко висвітлити справжні художні проблеми. Мені б хотілося, щоб, озираючись на виставку, ми побачили її й очима багатьох відвідувачів, а саме: як мистецьку спробу, що торкається ключових проблем сучасності. На мій погляд, досягнення кількості відвідувачів лише приблизно на 17 % нижчою, ніж у documenta XIV у 2017 р., слід вважати успіхом, враховуючи, що захід було сплановано та проведено в умовах пандемії із пов'язаним скороченням міжміських і групових поїздок». Веб-сайт виставки відвідали майже 700 тис. осіб із 115 країн. Instagram охопив близько 65 тис. підписників, а на інформаційний бюлетень було зафіксовано 29 500 підписників. Продано понад 15 150 абонементів; запропоновано близько 5 250 прогулянок, у яких взяли участь близько 78 700 учасників. 33 000 школярів у групових екскурсіях відвідали захід, акредитовано близько 4 600 представників преси. 31,7 % громадськості приїхали з-за кордону (86 країн світу). Понад 40 % відвідувачів були віком від 15 до 40 років. Найбільше представлено вікова група 20–40 років.

Згідно з першими результатами опитування, більшість відвідувачів оцінили свій візит на documenta fifteen від «добре» до «дуже добре». Так, 57,4 % респондентів поставили documenta fifteen загальну оцінку 1 або 2 (за шкалою від 1 – «дуже добре» до 5 – «дуже погано»). Інші 30,1 % дали йому 3. Днями з найбільшою кількістю відвідувачів залишалася субота, а потім п'ятниця, вівторок і неділя; найпопулярнішими виставковими місцями були Fridericianum і Documenta Halle, потім Hallenbad Ost, Hübner-Areal, Grimmwelt і St. Kunigundis Church. Публікації, розроблені спільно з Natje Cantz, включно з 320-сторінковим довідником і сімейним довідником Walking, finding, sharing, залишаються доступними як електронні книги в майбутньому, навіть після того, як паперові примірники будуть розпродані.

Попри загалом позитивну оцінку заходу, documenta XV відзначилася антисемітським скандалом та часто незрозумілими для пересічного відвідувача проектами. Як доказ – відгуки туристів на Tripadvisor: «... documenta далека від досконалості. Їй потрібна набагато краща організація, маркетинг, транспорт і комунікації. Екскурсії, лекції, ЗАХОДИ»; «Fail-Documenta 15 – це абсолютне дитяче сміття. Не варто ні часу, ні грошей. За ці роки я відвідав кілька documenta, і випуск 2022 року – це злий жарт. Виглядає як урок мистецтва для 12-річної дитини, але більший і занадто дорогий. Багато ноутбуків, відеоекранів, рампи для скейтборду та прикріплених до стін есе, які розповідають, чому цей мотлох такий важливий... У цьогорічної виставки є великий антирасистський кут, який є досить зайвим для відвідувачів цієї міжнародної події...»; «Documenta 15 – це, безумовно, найгірша художня виставка, на якій ми були (і найдорожча)... Ми знаємо, що в мистецтві є багато різних смаків і думок, але це було так погано... Все було політично вмотивовано».

Documenta XVI триватиме з 12 червня по 19 вересня 2027 р. Сподіваємося, що ця мистецька акція буде менш контрверсійною та більш зрозумілою для туристів з Німеччини та всього світу.